

KALLÓS MIKLÓS

IDEOLÓGIÁNK ÉS POLITIKÁNK ÖSSZHANGJA

Bármilyen pártot csak ideológiájának és politikájának koordinátáiban ismerhetünk és határozhatunk meg. Lenin pártépítési koncepciójában a párt tagja az lehet, aki magáévá teszi a párt ideológiáját és részt vesz politikájának valóra váltásában. A párt szervezeti felépítése, valamint egyéb sajátosságai ideológiájának és politikájának jellegéből következnek.

Senki sem vonja kétségbe, hogy egy pártnak meghatározott politikai vonala van. Nem így, ami az ideológiát illeti. Egyesek szerint létezhetnek, illetve léteznek olyan pártok, politikai mozgalmak, amelyeknek nincs ideológiájuk.

Ez az álláspont korántsem újkeletű. A második világháborút követő években különböző politológiai összejöveteleken nem egy ízben hangzott el például az a vélemény, hogy a faszizmusnak nem volt ideológiája. Az illető szerzők okfejtéséből kiderült, hogy állításukat főként két körülmény téves értelmezésére alapozták. Először is arra, hogy a faszizmus a különböző országokban más és más nemzeti formát öltött, másodszer pedig arra, hogy a fasiszta demagógia más és más jelszavakkal fordult a különböző társadalmi rétegekhez. Ha a politológusnak vagy a szociológusnak számolnia is kell ezekkel a sajátosságokkal, nem kétséges, hogy létezett egy fasiszta ideológia, amely áthatotta a fasiszta pártok és rendszerek gyilkos politikáját, embertelen morálját, misztikus-vérgőzös világnézetét.

Az ötvenes évektől kezdve terjed el a polgári szociológiában és politikatudományban az a nézet, hogy az ideológiák korának lealkonyult. Raymond Aron, Daniel Bell, Seymour M. Lipset, Edward Shils és mások „az ipari társadalom“, „a konfliktusmentes társadalom“, „a társadalmi és osztálytársadalmi integráció“ szükségyszerű velejárójának tekinti az ideológiák végét. (Más értelemben és más előjellel egyes marxista gondolkodóknál is találkozunk „ideológiátlanítási“ törekvésekkel.) A politika vonatkozásában az „ideológiátlanítók“ úgy vélik, hogy lehetséges, sőt kívánatos az ideológiamentes politika, hogy a nyugati államok kormányai éppen ilyen politikát folytattának. Daniel Bell például híressé vált könyvében (*On the Exhaustion of Political Ideas in the Fifties The End of Ideology*, 1960) különös szerencsének tekinti, hogy — mint írja — az Egyesült Államok kormányainak a politikáját nem befolyásolja semmilyen fajta ideológia, hanem csakis gyakorlati-utilitárius megfontolások vezérik. Szükségtelen részletesebben kimutatnunk e vélemény alapvetően téves voltát. Az igaz, hogy egyetlen jelenlegi polgári ideológia sem annyira

kidolgozott elméletileg, egyik sem oly sokoldalú, átfogó és koherens, mint a marxista ideológia. Ez azonban egyáltalán nem jelenti, hogy nincs polgári ideológia. Minden tőkésállam politikáját bizonyos elvek vezérik, még akkor is, ha egy adott kormánynak vagy pártnak nincsenek ideológiai programnyilatkozatai, vagy pedig megtévesztő szövegekkel leplezi valódi elveit. Nincs olyan polgári párt, nincs olyan nyugati kormányzati rendszer, amely ne vallaná a tőkés tulajdon szentségét és sérthetetlenségét, amely ne az adott tőkés termelési és társadalmi rendszert védelmezné, amely következképpen ne egy adott osztály, a tőkés tulajdonosok osztályának vagy ennek felső rétegének az érdekeit képviselné, amelynek politikai elveit tehát ne egy társadalmi osztály vagy réteg ideológiája határozná meg.

Az „ideológiátlanítók“ nem vonják kétségbe, hogy politikai korban élünk, olyan korban, amelyben a politikának elsőrendű társadalmi szerepe és fontossága van. De: ideológia nélküli politikai kor — fából vas-
karika. Minden politikát bizonyos ideológiai elvek vezérelnek, minden ideológia meghatározott politika szolgálatában áll, minden ideológiából a politikai cselekvés meghatározott vonala és módja következik. Egyes polgári ideológusok előszeretettel nevezik a XIX. századot a szuperideológiák és a nagy eszmények korának, s azok közülük, akik bíráló szemmel tekintenek társadalmukra, annak számos fogyatékoságát az eszmények állítólagos kimúlásával magyarázzák. De éppen a nyugati társadalomban erőteljesen jelentkező „eszményéhség“ (ami például a különböző kontesztáló ifjúsági mozgalmakban is megfigyelhető) bizonyítja, hogy sem az eszmények, sem az ideológiák kora nem múlt el, ellenkezőleg, az eszmények még soha olyan nagy szerepet nem játszottak a történelemben, mint éppen napjainkban. Nem is lehet ez másként egy olyan korban, amelyet mélyreható, az egész emberiség jövőjére nagy kihatást gyakorló társadalmi átalakulások jellemeznek.

Ideológia és politika összefüggése egyetlen gondolkodás- és cselekvésrendszerben sem oly nyilvánvaló, mint a marxizmuson belül. Eszme és cselekvés, ideológia és politika szerves egységének a követelményét fogalmazták meg Marx híres — már-már közhellyé változtatott és éppen ezért mindig újra átgondolandó — sorai a filozófia világot megváltoztató szerepéről, arról, hogy a dolgozók felszabadításának, az emberi emancipációnak „a feje a bölcsélet, a szíve a proletariátus“. Marx szerint az elmélet, ha a tömegekbe hatol, anyagi erővé válik. Lenin ezt a gondolatot a politikai élcsapat kiépítésén munkálkodva úgy fogalmazta meg, hogy forradalmi elmélet nélkül nincs forradalmi mozgalom sem. Ebben a gondolatmenetben maradvá, csak egyetérthetünk a jeles francia marxistának, Louis Althussernek azzal a véleményével, hogy a kommunista mozgalom hatékonyságának további fokozása érdekében elsősorban az elmélet kohézióját, hatékonyságát kell növelni. Ha nem csalódom, Max Webertől származik az a szellemes megfogalmazás, amelyet véleményem szerint a szűk praktícizmussal és a valóságtól idegen, terméketlen spekulációval mindig szembeforduló marxizmus teljes mértékben magáénak vallhat: miszerint a legpraktikusabb dolog egy jó elmélet. Már kevésbé fogadható el Althussernek az a véleménye, hogy az elmélet rigorózus kiépítése megköveteli ideológiátlanítását. Jóllehet más „ideológiátlanítóktól“ eltérően Althusser nem tagadja az ideológia társadalmi — adott esetekben pozi-

tív — szerepét, álláspontja végső fokon mégis az ideológiának egy sajátos, túlnyomóan a korai marxi szövegekben található értelmezésére, az ideológiának a hamis tudattal való azonosítására épül.

A valóságban a kommunista mozgalom, a munkásosztály elmélete — bármily rigorózus tudományossággal munkálkodjunk is kategóriarendszerének további kiépítésén — nem veszíti el ideologikus jellegét. Minden olyan eszmerendszer, amely genetikusan (tehát eredetét, kialakulását tekintve) és funkcionálisan (azaz szerepét és hatékonyságát tekintve) egy társadalmi osztályhoz, réteghez s más hasonlóhoz kapcsolódik — ideológia. Mindaddig, amíg — Gramsci kifejezésével élve — a társadalom nem válik egységessé, amíg a társadalomban különböző és egymással ellentétes érdekű csoportok léteznek, a társadalomtudományi ismeretek szükségképpen ideologikus jellegűek maradnak.

A társadalmi osztályok, rétegek, általában nagycsoportok érdeklőnbözőségei mind az ideológiában, mind a politikában kifejezésre jutnak. A marxisták számára — ebből a szempontból — nyilvánvaló, hogy az ideológiai ellentétek tulajdonképpen politikai ellentétek megnyilatkozásai a szellemi tevékenység síkján. Néhány kiegészítő megjegyzés nélkül ezek a sorok rossz szájízt hagyhatnak az olvasóban. Tény, hogy ezzel az alapvető marxista tétellel is az történt, ami sok mással; szüklátóköri és dogmatikus beállításban ez a tétel alkalmas volt arra, hogy a véleménykülönbségeket, eszmei vitákat politikai ellentétekké, sőt politikai perekké változtassa, és odavezetett, hogy a marxista gondolkodást mesterségesen elszigetelték a kor más, haladó és autentikus értékeit is alkotó szellemi-tudományos áramlataitól.

Egyoldalúan járnánk el azonban, ha ettől a terhes történelmi örökségtől magunkat elhatárolandó, megfélekedznénk a szóban forgó tétel lényegi tartalmáról és érvényéről. Persze, az elméleti nézetkülönbség nem mindig takar politikai ellentétet. Azt sem tagadhatjuk, hogy politikai ellenfeleink is képesek tudományos értékű felismerésekre jutni. Együttműködhetünk politikailag azokkal, akik más ideológiát képviselnek, és elméleti dialógust folytathatunk olyanokkal, akik a miénktől eltérő politikai nézeteket vallanak. Ugyanaz a politikai vonal különböző árnyalatú ideológiákban juthat kifejezésre, és hasonló ideológiák különböző politikai vonalvezetést engednek meg. Mindez azonban nem hatálytalanítja annak a szociológiai felismerésnek az érvényét, hogy *végső fokon* egy társadalmi osztály politikáját és ideológiáját *egyaránt* az osztály alapvető gazdasági érdekei határozzák meg, és éppen ebből következik az osztály politikája és ideológiája közötti lényegi megfelelés. Ebből a szempontból teljesen mellékes, hogy az osztály ideológusa tudatosan fejezi-e ki az osztály alapvető érdekeit vagy sem, hogy ő maga aktív-e politikai téren vagy sem.

Jogosan és feltétlenül szükséges az egyszerűsítés, a vulgarizálás elleni küzdelem, ennek útja azonban nem alapvető elméleti tételek figyelmen kívül hagyása, hanem ellenkezőleg, a tételek következetes megtisztítása minden reáarakódó (talán helyesebb volna így mondani: reáarakott) szennyződéstől, a mai társadalmi-tudományos fejlődéssel való szembesítésük, ennek megfelelő továbbfejlesztésük.

Mondottuk, hogy a marxizmusban ideológia és politika szervesen összefüggenek. Hangsúlyozandó, hogy szerves és természetes, nem pedig mesterséges és önkényes összefüggésről van szó. Mind a politikai, mind az ideológiai tevékenységnek számolnia kell ezzel az összefüggéssel. Ha akár a politikai gyakorlat, akár — Althusser kifejezését használva — az elméleti gyakorlat figyelmen kívül hagyja ezt a benső és természetes összefüggést, akkor ez óhatatlanul kihat a másik tevékenységi területre is. Nemcsak elméleti elemzés segítségével mutatható ki, történelmi tapasztalat is bizonyítja, hogy a szubjektivista és voluntarista megnyilvánulások a politikai gyakorlat területén szükségképpen maguk után vonják a dogmatizmust, a szüklátóköröséget, a begyepesedést ideológiai téren. Valahányszor megsértették vagy megsértik a szocialista elveket és normákat a társadalmi élet valamilyen szférájában, a politikai és ideológiai szerves és természetes kapcsolatát mesterséges és önkényes egybekapcsolással helyettesítik. Ilyen esetekben az ideológia és politika közötti „összefüggés“ hol úgy jelentkezik, hogy az ideológia szerepét bizonyos politikai intézkedések és lépések *utólagos* elméleti alátámasztására és igazolására korlátozzák, az ideológiai életet egy voluntarista politika szükségleteinek megfelelően „gleichschaltolják“, hol úgy, hogy a politikát igazítják megcsontosodott és önkényesen értelmezett ideológiai tételekhez, hol pedig — s éppen ideológia és politika összefüggésénél fogva ez a leggyakoribb — mindkét formában egyszerre. Bármelyik esetről legyen is szó, mindegyik egyaránt súlyos károkat okozott — s okozhat, bármikor és bárhol is forduljon elő — a szocializmus, a társadalmi haladás ügyének, a tudománynak és a kultúrának.

Ideológia és politika szerves és természetes összefüggésének következtében a helyes — tudományos igénnyel megalapozott — politikai vonalvezetésre irányuló erőfeszítéseket, a tárgyilagosság, a szó nemes értelmében vett realizmus, az alkotókészség megnyilvánulását a politikai gyakorlatban az ideológiai élet és tevékenység fellendülése, gazdagodása kíséri. Marx egyik korai munkájában azt írta a filozófiáról, hogy abban egy kor, egy nép legrejtettebb, legfinomabb, leértékesebb nedvei csapódnak le és kristályosodnak ki. A filozófia maga is ideológiai forma és a marxi megállapítás vonatkoztatható az ideológiára általában. A kor feladatainak és követelményeinek, a nép alapvető érdekeinek megfelelő alkotó politikai gondolkodás és gyakorlat megkönnyíti és meggyorsítja az értékes eszmék kikristályosodását, mint ahogy „a kor nedveit“ lepároló haladó ideológia hatékonyan vezérli a haladást szolgáló politikai gyakorlatot.

*

A Román Kommunista Párt fennállásának félszázados évfordulója pezsgő politikai és ideológiai tevékenységben találja az országot. Köztudomású, hogy közéletünk megújrodása, a politikai és ideológiai élet fellendülése különösen a IX. kongresszus hatására következett be. A párt X. kongresszusa megerősítette és továbbfejlesztette a IX. kongresszus politikai vonalát, kidolgozta és jóváhagyta a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom építésének programját. A X. kongresszus határozatai nyomán széles méretű, átfogó tevékenység bontakozott ki, amely arra irányul,

hogy tökéletesítse a társadalmi élet valamennyi területének tartalmát, formáit, szervezeti kereteit.

A társadalmi tevékenység, a szocialista építőmunka különböző területeinek kölcsönös összefüggése, egysége nem utolsósorban abból adódik és abban jut kifejezésre, hogy a kommunista párt szerepe a társadalmi életben, az államban megnövekedett, hogy egyre hatékonyabbá válik vezető szerepe a társadalom anyagi és szellemi életének minden síkján. A párt politikai munkastílusa egyre erőteljesebben nyomja reá bélyegét a legkülönbözőbb területeken folytatott tevékenységre. Nyilvánvaló, hogy ez a kihatás annál közvetlenebb és erőteljesebb, minél nagyobb mértékű az adott tevékenységi terület politikai töltése, telítettsége. És nem kétséges, hogy az ideológiai élet ebből a szempontból egyike az első helyen állóknak. Innen, hogy pártunk politikai és ideológiai tevékenységét, politikai és ideológiai életünket alapvetően közös vonások jellemzik, ideológia és politika szerves összefüggésének megfelelően.

Pártunk politikája *marxista* politika, ideológiája *marxista* ideológia. A közös jelző a két terület lényegi összefüggésére, kölcsönös megfelelésére utal. Számunkra magától értetődő megállapításról van szó, amely a jelenkori politikai és ideológiai mozgalmak, áramlatok, viták tükrében mégis kifejtésre szorul. A marxizmus ellenfelei és a polgári „marxológusok” ugyanis előszeretettel állítják, hogy napjainkban e kifejezéseket: marxista politika, marxista ideológia, nem is használhatjuk egyes számban. Fejtegetéseikben hol a szocialista építésben, a kommunista pártok programjaiban mutatkozó eltérésekre, hol a nemzetközi kommunista mozgalomban létező véleménykülönbségekre utalnak. Túl messzire vezetne, ha kitérnénk itt e kérdésekre. Pártunk ezekkel kapcsolatos álláspontja jól ismert. Nem mond ellent a marxizmusnak, ellenkezőleg, annak alapvető tanításaihoz követhetjük, hogy a kommunista pártok politikai vonala, a szocialista építés menete egyik vagy másik országban a sajátos helyzetre, körülményekre, történelmi örökségre, hagyományokra van tekintettel.

Ami a nemzetközi kommunista mozgalom jelenlegi helyzetét illeti, pártunk állandóan hangsúlyozza, hogy az, ami egyesíti a kommunista pártokat, sokkal erősebb, lényegesebb, mint az, ami egyik vagy másik kérdésben szétválasztja őket, és gyakorlati, internacionalista politikájával, minden kommunista párttal való jó kapcsolataival bizonyítja ennek az álláspontnak a helytállóságát. Ami viszont azt a kérdést illeti — amit a marxológusok gyakran feltesznek —, hogy lehet-e tudni a jelenlegi körülmények között, melyik párt alkalmazta ideológia vagy politika marxista vagy sem, erre filozófiánknak megfelelően azt feleljük, hogy ezt végső fokon a gyakorlat dönti el és igazolja. Marxista az a politika, amely a dolgozók hatalmának megeremtését, illetve állandó erősítését célozza; amely — a szocializmus körülményei között — a gazdaság erőteljes fejlesztésével lendíti előre az egész társadalmi fejlődést; amely a dolgozó nép anyagi és szellemi szükségleteinek mind teljesebb kielégítését tekinti fő céljának; amely következetesen kiszélesíti és elmélyíti a szocialista demokráciát, megeremt minden lehető feltételt a személyiség sokoldalú kibontakoztatása számára; amely mind belpolitikai, mind külpolitikai síkon a társadalmi haladást mozdítja elő, az antiimperialista harcot támogatja. Szükségképpen vázlatos, elnagyolt ez a felsorolás, de elegendő ahhoz, hogy

felismerjük: ez a szocialista Románia, a Román Kommunista Párt politikája, *marxista* politikája, amelyet *marxista* ideológia vezérel.

A Román Kommunista Párt program jellegű dokumentumai, politikai vonala és tevékenysége egyaránt azt bizonyítják, hogy pártunk politikájának központjában az ember áll, e politika célja a dolgozó ember gazdasági és szellemi szükségleteinek növekvő mértékű kielégítése, boldogsága társadalmi feltételeinek a megteremtése. Ennek megfelelően a párt ideológiai munkája is az emberre összpontosít, arra irányul, hogy a szocialista társadalom emberének világnézetét, erkölcsét, kultúráját, szellemi arculatát alakítsa és fejlessze a marxista tanításoknak, a kommunista eszményeknek megfelelően.

Korántsem tekinthető véletlennek, hogy a romániai ideológusok egyre növekvő érdeklődéssel fordulnak az ember — értékvilágának, eszményeinek, kultúrájának — problematikájára felé. Természetesen közrejátszik ebben az is, hogy a marxisták világszerte fokozott figyelmet tanúsítanak e kérdések iránt, amelyek köztudomásúlag kezdettől fogva a marxizmus alapvető problematikájához tartoznak, és amelyeket mégis, az ismert körülmények között, mesterségesen háttérbe szorítottak. Magyarázható azzal az igénnyel is, hogy feltétlenül szükséges marxista alapvetésű válaszokat kidolgozni azokra az antropológiai, etikai, axiológiai, kultúr- és történelemfilozófiai és más kérdésekre, amelyeket az utóbbi évtizedek különböző szellemi áramlatai vetettek fel, közvetlenül vagy közvetve követelmények hatására. Véleményünk szerint azonban a szóban forgó tény mindenekelőtt azzal magyarázható, hogy szocialista társadalmi rendszerünkben, pártunk politikájának megvilágításában az ember problematikája szükségképpen került az elméleti-ideológiai munka előterébe, mintegy vetületeként annak, hogy ez a problematika a szocialista építés *gyakorlatának* is előterében áll. Itt kívánjuk megjegyezni, hogy amennyiben fenntartásaink vannak a marxizmus elméleti antihumanizmusáról szóló althusseri tétellel szemben, akkor azok elsősorban gyakorlati megfontolásból, a történelmi tapasztalatnak, a szocialista forradalom és építés tanulságainak a tekintetbevételéből fakadnak. A marxista politika és a marxista ideológia szerves összefüggése többek között abban is megnyilvánul, hogy mindkettőt a szociológiailag, politikailag és filozófiailag meg-alapozott, következetes marxista humanizmus hatja át.

A Román Kommunista Párt, a szocialista Románia politikája nem utolsósorban elvi következetességéről ismert a világközvélemény előtt. A nemzetközi helyzet, az államok közötti kapcsolatok alakulásának, a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom fejlődésének jelenlegi, rendkívül bonyolult időszakában pártunk és államunk politikai vonalára vezérelveinek következetessége jellemző. Mint ahogy elvi következetesség jellemzi a párt ideológiai tevékenységét is. Elvi következetességről a politikában és az ideológiában akkor beszélhetünk, amikor tiszteletben tartják és érvényesítik a szocialista eszméket és eszményeket, a marxista tanításokat, a nép alapvető — az általános társadalmi haladás követelményeivel egybehangzó — érdekeit. Az elvi következetesség jellemzője az is, hogy sem az elvi politika, sem az elvi ideológia nem hódol divatoknak, kizárja — amennyire ez lehetséges — a rögtönzéseket, az improvizációt, nem enged sem szirénhangoknak, sem nyomásnak.

A marxista politikai vonalvezetésben és a marxista ideológiai tevékenységben tanúsított elvi következetességgel szükségszerűen együtt jár az alkotókészség. A kommunista párt politikájának alkotójellege feltételezi a lényegileg kritikai és forradalmi elméletnek és módszereknek, a materialista dialektikának az ismeretét és alkalmazását. A politika mint tudomány és mint művészet megköveteli, hogy megfelelőképpen, a sajátosságokkal számolva válasszuk ki a társadalmi ellentmondások megoldási módjait, hogy *idejében* oldjuk meg az ellentmondásokat; hogy körültekintően készítsük elő a jelentősebb változásokat, fordulatokat; hogy — amikor a kedvező feltételek megérlelődtek — ne késlekedjünk a változtatások eszközzésével. A tudományként és művészetként felfogott és alkalmazott politika és dialektika törvényeinek ismeretén alapszik, a konkrét helyzet konkrét elemzésén, a döntő láncszem kiválasztásának és megragadásának a képességén, az általános és sajátos, a lehetőség és valóság, a tartalom és forma dialektikus viszonyainak a tiszteletben tartásán. A marxista ideológia vezérfonalat nyújt a politikai cselekvés számára, a politikai alkotókészség pedig visszahat az ideológiára; a kommunista párt politikai tapasztalatainak az általánosítása a marxista ideológia alkotó továbbfejlesztésének egyik legszámottevőbb forrása. Említettük, hogy a párt munkastílusa, a párt politikai tevékenységének főbb vonásai reányomják bélyegüket az ideológiai munka stílusára, az ideológiai élet jellemzőire is. A párt politikai vonalának vitalitása, teremtőereje az ideológiai életünket jellemző alkotó lendület, eleven pezsgés serkentője. Az ideológiai munka „termékeinek“ hatékonysága, vonzóereje pártunk politikájának hatékonyságával, vonzóerejével arányos.

A Román Kommunista Párt politikai tevékenységében mind nagyobb figyelmet szentel a szocialista demokrácia kiszélesítésének, elmélyítésének. A dolgozók minden rétegével való rendszeres találkozások és tanácskozások a pártvezetés munkastílusának szerves alkotóelemévé váltak. A legfelsőbb párt- és államvezetés számos intézkedést foganatosított a szocialista törvényesség megszilárdítására, szélesedtek az állampolgári szabadságjogok, magasabb fokra emelkedett a szocialista társadalom tagjainak felelősségtudata. Azok az elvek, amelyek a szocialista demokrácia kiteljesítése irányában serkentik a politikai tevékenységet, az ideológiai munka területén is hatnak, érvényesülnek. Ezeket az elveket felfedezhetjük azokban az irányt jelző útmutatásokban, amelyeket a párt ismételtlen megfogalmazott az ideológiai téren tevékenykedők számára, legyenek azok társadalomtudósok, filozófusok, írók vagy művészek. Pártunk józan, demokratikus álláspontja szerint az elmélet, a tudomány, az ideológia téren senki sem birtokolja az egyedül üdvöztető és kizárólagosan helyes igazságot, senki sem csalhatatlan. Éppen ezért az ideológiai munkának létközege a véleménycsere, a szabad vita. Az ilyen viták során elvi és elvtársi magatartást kell tanúsítani. Az elméleti hibák vagy tévedések nem feltétlenül fakadnak rosszhiszeműségből, hiszen az elméleti tevékenység szükségképpen magában foglalja a tévedés lehetőségét, kockázatát. A vitákban, véleménycserekből semmilyen aposztrofálás, személyeskedés nem helyettesítheti a tudományosan megalapozott érveket. Az inszINUÁCIÓKNAK és „kiátkozásoknak“ nincs meggyőző erejük, tudományos értékük. A tudományos, irodalmi, művészeti tevékenység csakis demokratikus, elvi, elvtársi légkörben vezethet valóban értékes eredményekhez. A szocialista

demokrácia elvei, ezek következetes alkalmazása ilyenképpen a politikai és az ideológiai életnek, tevékenységnek egyaránt nélkülözhetetlen feltételei.

Ugyancsak közös elvek irányítják nemzetközi politikánkat és részvételünket korunk nagy ideológiai szembesítésein. Nem nehéz összefüggést találni a kölcsönös előnyökön és értékcserén alapuló államközi kapcsolatok kiépítésére és megszilárdítására irányuló külpolitikánk, valamint — ideológiai síkon — a különböző szellemi áramlatokkal folytatott dialógusaink között. Külpolitikánkat dinamizmus, kezdeményező készség, a méltányosság elvének érvényesítése jellemzi; közeledünk mindazokhoz az erőkhöz és támogatjuk mindazokat az erőket, amelyek a társadalmi haladás irányában tevékenykednek. Ideológiai vonatkozásban szorgalmazzuk a nem marxista szellemi áramlatokkal való dialógust, fogékony magatartást tanúsítunk az általuk létrehozott értékek iránt. A dialógus nem zárja ki, ellenkezőleg, feltételezi a pártosságot, a kombattivitást, mint ahogy a nemzetközi kapcsolatok terén megnyilatkozó együttműködési készségünk sem zárja ki, hanem feltételezi határozott fellépésünket a reakciós erőkkel szemben. Nyílt politikát folytatunk, és ideológiai síkon a nyitott marxizmus hívei vagyunk. Ez a nyílt politika azonban a dolgozók hatalmát megtestesítő szocialista rend alapján áll, mint ahogy ideológiai téren is a következetes marxizmus álláspontjáról folytatjuk a dialógust; a marxizmus nyitottságán a marxizmus lényegéből fakadó alkotókészségét, gazdagodni tudását, megújhodóképességét értjük.

Ideológia és politika összefüggésének kvintesszenciáját foglalja magában a *pártosság marxista—leninista* elve. Túl messzire vezetne, ha elidőznénk ennél a kérdésnél; pártosság és tudományos tárgyilagosság viszonyának az elemzése hosszas episztemológiai fejtegetéseket kívánna. Mivel éppen a *párt* ideológiájáról és politikájáról szólnak, főlegesen külön bizonygatnunk ezek pártosságát.

A nemzetközi marxista irodalomban — nem is beszélve a nem marxistáról — voltak és vannak olyan hangok, amelyek ideológia és politika torzulásait, ennek következményeit a pártosság rovására írják. Jóakarátú figyelmeztetések hangzanak el, amelyek óvnak a „túlzott“ pártosságtól. (Nemrég olvashattuk a *Le Monde*-ban a Nobel-díjas Jacques Monod hasonló megjegyzéseit egy — különben sok érdekes gondolatot is tartalmazó —, a modern biológia kérdéseivel és az egykori biológiai „bozsorkányperekkel“ foglalkozó nyilatkozatában.) Nyilvánvaló, hogy elméleti quidproquo-ról van itt szó. A múltból ismeretes hibák nem általában politika és ideológia összefüggéséből, hanem egy szubjektívista és önkényes politika és egy meghamisított marxista ideológia összekapcsolásából származtak. Nem a „túlzott“ pártosság volt az ok, hanem az igazi, a tudományos objektivitással egybevágó marxista pártosság *hiánya* mind a politikában, mind az ideológiában. Mint ahogy a politikában a nemzetközi helyzet, erőviszonyok, perspektívák *reális* felmérése csakis a haladó társadalmi erők álláspontjáról, azaz pártosan történhet, úgy a szellemi élet síkján is a pártosság a marxista ideológia továbbfejlődésének elengedhetetlen feltétele volt és marad.

Előfordul, hogy az ideológia pártosságát egyesek rendkívül szűken értelmezik, például úgy, hogy az ideológia fő feladata a politika megmagyarázása és igazolása. Nincs miért tagadnunk: az ideológia és politika

összefüggését úgy is értjük, hogy az ideológia „alájátszik“ a politikának, szolgálja, előmozdítja azt. Tegyük hozzá azonban, hogy az ideológia nemcsak azzal mozdítja elő a politikát, hogy magyarázza és igazolja, hanem azzal is, hogy — szűkség esetén — kritikailag viszonyul hozzá. A következő és alkotó marxista ideológia esetében ez egyáltalán nem eltérés a pártosságtól, ellenkezőleg: a pártosságból következik. Ez a kritikai funkció a marxista ideológia lényegéből fakad — Marx igen nagy jelentőséget tulajdonított elmélete e vonásának —, abból, hogy képes a jelent a jövő szempontjából, a valóságosat az eszményi szempontjából megítélni. Erről vagy erről is van szó akkor, amikor pártunk vezetősége azt kívánja meg az ideológiai téren dolgozóktól, hogy behatóan tanulmányozzák társadalmi valóságunkat és megoldási javaslatokat dolgozzanak ki a különböző gazdasági, társadalmi, politikai, művelődési problémák számára.

Ahhoz, hogy az ideológia a politika viszonylatában egyaránt teljesíthesse értelmező, értékelő és kritikai funkcióját, bizonyos önállóságot és távolságot kell tartania a politikával szemben. A marxizmuson belül ideológia és politika elválaszthatatlan egymástól, számos alapvető vonásuk közös, de az ideológia nem politika, más, mint politika. Az ideológia nem oldódhat fel politikában, mint ahogy a politika sem alakulhat át ideológiává. Amint az ideológia nem képes a maga eszközeivel közvetlenül megoldani a politikai kérdéseket, úgy a politika sem oldhatja meg az ideológiai kérdéseket. Utaltam a dialektika tanításainak fontosságára a marxista politika szempontjából. A dialektika egyik lényeges mozzanata a mérték ismerete. Politikának és ideológiának, politikusnak és ideológusnak egyaránt ismernie kell a dolgok mértékét és mindenekelőtt önmön mértéküket. Mindezt nem ideológia és politika különállása, hanem — ismétlem — szerves és természetes összefüggésének a tiszteletben tartása végett.

Fél évszázados fennállását ünneplő pártunk a marxizmus szellemében ügyel politika s ideológia összefüggésére, s azt torzítás nélkül érvényesíti.

Gedeon
Zoltán:
Vajda-
hunyad

